

SÁRÁNDI-KOVÁCS JUDIT
**A vépi volt úrbéres közbirtokosság
 erdőgazdálkodása**

„Ne feledjük, hogy az erdőpusztítással egy évszázadosan gyarapodott nagy és olyan nemzeti vagyont semmisítünk meg, amelyet nem mi, hanem elődeink gyűjtöttek, amelynek mi csak hasznaira és jótéteményeire vagyunk illetékesek, s amelyet lehetőleg gyarapítva, de semmi esetre ki nem kezdve, utódainknak biztosítani kötelesek vagyunk.”
 (Kaán Károly)

Bevezetés

Bár a trianoni békediktátumot megelőzően, az ország összes erdőterületének mindössze 15%-a (1,1 millió hektár) terület el Magyarország jelenlegi határain belül¹, az ország erdőszült területein az erdő művelése és használata a paraszti gazdaság, életforma szerves részét képezte.² Az erdő a tűzifa és a fában gazdag területeken az épületfa mellett az erdei mellékhaszonvételek sorát adta az arra jogosultaknak.³ Ilyen mellékhaszonvételek voltak a gyűjtögetés, a külön engedélyhez kötött alomszedés és fű-

kaszálás,⁴ a szigorú szabályok szerinti legeltetés, a makkoltatás és a mezőgazdasági köztes használat.⁵

A magyar paraszti erdőhasználat néprajzi szempontú bemutatásával Petercsák Tivadar életművéből ismerkedhetünk meg. Egész Magyarországra jellemző adatokat közöl *A magyar népi erdőbirtoklás főbb típusai a jobbágyfelszabadítás után* című munkájában.⁶ Emellett részletesen foglalkozik Észak-Magyarország paraszti erdőgazdálkodásával.⁷ Erdészeti, erdészettörténeti szempontból közelítik meg a paraszti erdőhasználat kérdéskörét Oroszi Sándor írásai. Ezek elsősorban Észak-Magyarország és a történelmi Magyarország erdőiben gazdag vidékeivel (Erdély és a Felvidék) foglalkoznak.⁸ Hollwentz Ödön közöl adatokat Baranya megye közös gazdálko-

1 Magyarország a XX. században. II. Kötet: Erdészet. Hungarológiai Alapkönyvtár. Babits Kiadó, Szekszárd, 1996-2000.

(<https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/334.html> Utolsó letöltés: 2021. 04. 05.)

2 Petercsák Tivadar: A paraszti erdőhasználat néprajzi kutatása Észak-Magyarországon = *Agria XIX.* Az Egri Múzeum Évkönyve – Annales Musei Agriensis, Eger, 1982–1983. pp. 375–392. (Továbbiakban: Petercsák 1983.)

3 Petercsák 1983.

4 Magyar Nemzeti levéltár Vas Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL VaML) Vas vármegye Erdőgazdasági Üzemterve (továbbiakban Vvm. Erd. Ut.) Vép, Vép község volt úrbéresek erdejének üzemátvizsgálási munkálata, 1919. Később részletesen említtem.

5 Petercsák Tivadar (2007): *A közbirtokosság* = *Ethnografia* (118), pp. 357–371. MNL VaML Vvm. Erd. Ut. Vép, 1929. évi üzemátvizsgálási munka jegyzőkönyve.

6 Petercsák Tivadar: *A magyar népi erdőbirtoklás főbb típusa a jobbágyfelszabadítás után* = *Ethnografia* (108), pp. 211–224., 1997.

7 Petercsák (1983).

8 Oroszi, Sándor: *Töredékek az erdőbirtokossági társulatok történetéből* = *Erdészettörténeti közlemények* 2. pp. 50–64, Budapest, 1991. Oroszi, S.: *Az erdélyi közösségi erdők története* = *Erdészettörténeti Közlemények* 66., Budapest, 2004, p. 248.

dású erdeiről.⁹ Annak ellenére, hogy megyénk az országos átlagnál nagyobb mértékben erdősült megyék közé tartozik (2017-ben a megye erdősültsége 28,2% volt, míg az országos átlag 20,9%),¹⁰ Vas vármegye paraszti erdőgazdálkodásáról nem rendelkezünk közölt adatokkal.

A vizsgált időszakban, az erdő használatát az erdők védelme érdekében, szigorú törvényi előírások szabályozták.¹¹ Az ezek nyomán létrejövő helyi gazdasági közösségek történetének vizsgálatával a 19. század végi, 20. század eleji falusi közösségek életét is megismerhetjük. Aki erdőt ültet, a jövőről gondoskodik: a vizsgált időszak végén felújított állományok ma is virulnak. Az erdő és talaja napjainkban is magán viseli a letűnt időszak gazdálkodásának nyomait. Korunk gyorsan változó természeti körülményei között az erdők védelme egyre fontosabb feladatunk. Erdeink múltjának megismerése ebben is segítségünkre lehet.

Jelen tanulmány célja Vép község volt úrbéres erdejének, illetve az erdő használatára jogosultak erdőgazdálkodási tevékenységének bemutatása, a jobbágyfelszabadítástól az erdőbirtokossági társulat megszűnéséig.

9 Hollwenz Ödön: A közös gazdálkodású erdők története, különös tekintettel Baranya megye erdőbirtokosságaira = Erdészettörténeti Közlemények 11–12, Budapest, 1978, pp. 005–048.

10 Központi Statisztikai Hivatal, https://www.ksh.hu/stadat_files/kor/hu/kor0058.html, utolsó letöltés: 2021. 04. 14.

11 Petercsák Tivadar: Központi és helyi szabályozás – népi gyakorlat az erdőhasználatban = Kisbán E. (szerk.): Parasztkultúra, populáris kultúra és a központi irányítás. Budapest, 1994. pp. 43–55. (Továbbiakban: Petercsák 1994.); N. Kiss István: Erdőhasznosítás és közigazgatás Magyarországon, 11–20. század = Erdészettörténeti Közlemények, 19 pp. 065–102, Budapest, 1990.; Oroszi Sándor: A magyar erdészet 1899–1941 = Erdészettörténeti Közlemények, 2004, 61: 011–527.

Az 1848–1960 közötti paraszti erdőgazdálkodás jogi hátterének összefoglalása

1848-ban, az úrbéresség megszűnésével a jobbágyok lehetőséget kaptak az általuk használt földterület tulajdonjogának megszerzésére. Az erdőhasználat gyakran továbbra is a földesúr erdejében folyt, a helyzetet csak az 1853. évi úrbéri pátenis, illetve az 1871. évi LIII. törvénycikk V. fejezete rendezte.¹² 2–8 magyar hold erdőterület jutott egy egész telekre, mely 16 holdig emelhető volt, amennyiben a volt jobbágyok fakeskedelemmel, szénégetéssel vagy más, rendkívüli erdei haszonvételrel foglalkoztak.¹³ Az így kihatott erdőterület a volt úrbéresek osztatlan, közös tulajdonába került. A gazdálkodást a hatóságok ellenőrzése mellett folytathatták.¹⁴ Az arányosítás során minden volt úrbéres részére megállapították az őt megillető tulajdonhányadot.¹⁵ A megállapított erdőilletőség telekkönyvileg is a volt úrbéres gazdák tulajdonába került.¹⁶

Az ezután következett két évtizedben a korábbi évszázadokban féltve óvott magyar erdők pusztítása kezdődött meg: a földesurak a kitermelt faanyag értékesítésével próbálták fedezni a kieső jövedelmet, a volt úrbéres gazdák pedig favágással és erdei

12 Petercsák (1994); Kollwenz Ödön: Az erdőbirtokosságokkal kapcsolatos jogalkotások története = Az erdő 1986(121):8, pp. 357361. (A továbbiakban: Kollwenz 1986). NetJogtár – Ezer év törvényei (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87100053.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fkeyword%3D1870.%2520%25C3%25A9vi%2520X.%2520t%25C3%25B6rv%25C3%25A9nyicik>). Utolsó letöltés: 2021. 03. 20.

13 Csőre Pál – Kollwenz Ödön: A magyar erdőbirtokossági erdők történetéből = Erdészettörténeti Közlemények 6 pp: 76–85. Budapest, 1992. 80. p. (A továbbiakban: Csőre–Kollwenz 1992.) 1871. évi LIII. törvény V. fejezet (NetJogtár).

14 1871. évi LIII. törvény (NetJogtár).

15 Csőre–Kollwenz, 1992. 80–81. p.

16 Kollwenz (1986) 81. p.

legeltetéssel túlhasználták a tulajdonukba jutott erdőt.¹⁷

A Divald Adolf elméleti alapjain nyugvó első magyar erdőtörvényünk, az 1879. évi XXXI. törvény, az érintett területek erdőként való fennmaradását biztosítandó, erdészeti üzemterv szerinti gazdálkodást írt elő a volt úrbéres erdőkben is.¹⁸

A volt úrbéres közbirtokosságok erdőgazdálkodásában azonban továbbra is előfordultak szabálytalanságok, visszaélések, valamint az üzemtervi előírásokat sem tartották be maradéktalanul a birtokosok.¹⁹ A nemesi és volt úrbéres közbirtokosságok, egyházi testületek, községek és városok tulajdonában lévő, közös használatú erdők gazdasági ügyvitelének szabályozására, az esetleges visszaélések megszüntetésére alkották meg az 1898. évi XIX. törvénycikket.²⁰ A törvény előírta az erdők állami kezelését, ennek elvégzésére m. kir. állami erdőhivatalok és m. kir. állami erdőgazdálkodás szervezését ígerte. Emellett a közös gazdálkodás szabályait is részletesen meghatározta.²¹ A törvény az erdők magánjogi viszonyait érintetlenül hagyta. Az előírások alapján az erdőkkel kapcsolatos gazdasági ügyeket a közös tulajdonosok gyűlése végzi. Az állami hivatalokkal történő kapcsolattartás a közgyűlés által választott elnök és tisztségviselők feladata. A közgyűlés első feladatai az ügyviteli szabályzat és a tulajdonosok névjegyzékének megalkotása volt. Gazdasági kérdésekben, a továbbiakban, többségi elven döntöttek.²²

17 Csőre–Kollwenz (1992) 80. p.

18 Kollwenz (1986) 3. p.

19 Uo. 4. p.

20 1898. évi XIX. törvénycik, NetJogtár (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89800019.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D34>) Utolsó letöltés: 2021. 03. 20. (Továbbiakban: 1898. évi XIX. törvény)

21 1898. évi XIX. törvény.

22 Kollwenz (1986) 7. p.

A Kaán Károly szakmai vezetésével kidolgozott 2. erdőtörvényünk, az 1935. évi IV. törvénycikk a közbirtokosságok, volt úrbéres erdőbirtokosságok jogi társulattá szerveződését írta elő, és annak módját is részletesen szabályozta.²³ Az eddigi erdőtulajdon használati illetőséggé alakult át, melyet az újonnan megalkotott névjegyzékben, tört számok formájában, fel is tüntettek. Az erdőbirtokossági társulat tagjai évente egyszer közgyűlést tartottak, ahol kiigazították az erdőbirtokosság névjegyzékét, valamint szavazással döntöttek a társulat tisztségviselőiről, és a gazdálkodást érintő kérdésekről. A közgyűléseken jegyzőkönyv készült.²⁴

A törvény megszüntette az erdőgazdálkodásokat. A létrehozott m. kir. erdőigazgatóságok és az erdőigazgatóságok alá tartozó erdőfelügyelőségek látták el az ellenőrzési, szakirányítási tennivalókat: összeállították az erdészeti üzemterveket, ellenőrizték, hogy az erdőgazdasági munkák az üzemtervnek megfelelően haladnak-e, kijelölték a fahasználatok és az esetleges mellékhasználatok helyét, az esetlegesen eladásra kerülő erdei termékeket ellenőrizték, és becsértéküket megállapították. Az erdészeti munkák szakszerű elvégzését segítő utasításokat az üzemtervhez csatolt úgynevezett „rendelkezési könyvben” jegyezték fel.²⁵

1945-ben a 10 katasztrális holdnál nagyobb területű használati illetőségek állami kézbe kerültek. 1949-ben, a 1130/1949. kormányrendelet használati illetőségtől függetlenül szavazategyenlőséget írt elő az erdőbirtokosságok döntéshozatalánál. 1952-ben az erdőbirtokossági erdők kezelését a területileg illetékes állami erdőgazdaságok vették át, ezzel megszűnt a társa-

23 Csőre–Kollwenz (1992) 81. p.

24 Kollwenz (1986) 7. p.

25 Uo.; Csőre–Kollwenz (1992) 81. p.

sági élet és az önálló gazdálkodás. 1960-ban, illetve 1961-ben a mezőgazdaság szocialista átszervezésével végül megszűntek az erdőbirtokossági társulatok.²⁶ A társulatok felszámolásáról az 1961. évi VII. törvény 42. paragrafus,²⁷ valamint az „erdőbirtokossági társulatok felszámolásáról” szóló 9/1963. /VI. 15./PM. sz. rendelet határozott.²⁸

Az 1879. évi legelőfelosztás

A vépi volt úrbéreseket az 1891. évi első gazdasági üzemterv szerint, 1879. évben szereztek erdőtulajdont.²⁹ Az 1879. május 24-én hitelesített erdő- és legelőkihasítási birtokkönyv szerint az erdőterületet „89 egész telki illetőség és nyolcz zsellér után osztatott ki”.³⁰ Az összesen 200,25 katasztrális hold nagyságú, egybefüggő erdőterület, a községtől 2 km távolságra helyezkedett el. Az erdőterület „É[szak]ról úrbéri legelővel, gróf Erdődy Ferenc³¹ szántóföldjei és erdejével, K[elet]ről az utóbbinak erdejével, D[él]ről ugyancsak uradalmi erdővel és községtől szántófölddel és végén Ny[ugat]ról községtől szántóföldek és úrbéri legelővel” volt határos.

26 Uo. 83. p.

27 1961. évi VII. törvény az erdőkről és a vadgazdálkodásról.

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=96100007.TV&txtreferer=99200024.TV>. Utolsó letöltés: 2022. 08. 27.

28 MNL VaML Vm. erd. társ. Vépi Erd. Társ. 1957–1963. Hatósági bizonyítvány/Az erdőbirtokosság felszámolásához/erdőbirtokosság felszámolása.

29 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1891. évi erdészeti üzemterve.

30 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép Gazdasági ügyviteli szabályzat 1906.

31 Gróf Erdődy Ferenc (1830–1906): császári és királyi kamarás, a Lipót-rend és a bajor Szent György-rend tulajdonosa, Varasd megye örökös főispánja, a főrendiház örökös tagja.

Az 1871. évi LIII. törvénycikkben szerepel, hogy „Nyolcz volt úrbéri zsellér számára az erdőből egy egész telek után járó illetőség hasítandó ki”.³² Ezt figyelembe véve, a birtokkönyv és az első gazdasági üzemterv adataival számolva, egy egész telki illetőség után 2,23 katasztrális hold erdőilletőséget hasított ki Erdődy Sándor gróf, mely alig volt több mint a törvény által meghatározott, minimálisan kihasítandó terület (két katasztrális hold).³³

A kihasított erdőterületet termőhelyi viszonyai szántóföldi művelésre is alkalmassá tették volna: fekvése sík, talaja mély termőrétegű, agyagos talaj, éghajlata kiegyenlített. A területen a fatermesztést akadályozó időjárási szélsőségek ritkák, míg a rovarkárosítás és a tűzkár annál gyakoribbak.³⁴

A vépi volt úrbéres közbirtokosság története 1879–1930 között

Az erdőgazdasági célok és megvalósulásuk az első erdészeti üzemterv alapján

Az első erdőtörvény (1879. évi XXXI. törvénycikk) alapján 1886-ban készült a területre egy ideiglenes erdészeti üzemterv. A vépi volt úrbéreseket erdőtulajdonának első „rendes” erdőgazdasági üzemtervét 1891. október 11-én hagyták jóvá, s az üzemterv

32 1871. évi LIII. tv. 27. §.

33 Az 1906. évi gazdasági ügyviteli szabályzat megjegyzi, hogy a közbirtokosság tagjai szerint a nyolc volt úrbéri zsellér számára máshol hasítottak ki erdőterületet, s az az erdő 1906-ban is a zsellérek tulajdonát képezte, így az erdő tulajdonosai csak a telkesgazdák. Ugyanakkor az 1906-ban tulajdonosként felvett telkes gazdák összes erdőhasználati illetősége mindössze 88,68 egész telek után járó területet tett ki. MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép Gazdasági ügyviteli szabályzat, Vép 1906.

34 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1891. évi üzemterve.

tanúsága szerint azt 1892. július 25-én vették át és ismerték meg a tulajdonosok.³⁵ Az 1930-ig, az új üzemterv elfogadásáig, ez határozta meg az erdőgazdálkodás céljait és módjait.³⁶ Az 1891. évi üzemterv alapján 1886 előtt az erdőben semmilyen gazdasági beosztást nem használtak, nem folytattak tervszerű erdőgazdálkodást. Ugyan bő makktermő években a volt úrbéresek végeztek kocsányos tölgy makkvetést, és faigényük kielégítésére elsősorban az elegyben előforduló lágy fajokot (nyír, nyár) termelték ki, az erdő állapota mégsem volt megfelelő a jó termőhely adta lehetőségekhez képest. Ezt feltételezhetően az erdei szarvasmarha-legeltetés és sertéslegeltetés, makkoltatás is okozta. A fahasználat az erdőbirtokosok igényei és céljai szerint, szállalással történt. Idős (61–80 év közötti) állomány mindössze 27,2 kataszteri hold területen fordult elő, míg a 20 év alatti fiatalosok tették ki a teljes erdőterület több mint felét (113,25 kataszteri hold).³⁷

Az első üzemtervezéskor az erdőterület 64%-át kocsányos tölgy, 36%-át gyertyán foglalta el. Elegy fajoként előfordult erdei fenyő, nyár, nyír, vadkörte, kecskefűz, mezei juhar és szil, a cserjeszintben galagonya és boróka.³⁸ Ez a terület klimatikus és talajviszonyainak megfelelő zárótársulás. Az üzemterv célállományként cseres-kocsányos tölgyes állományt jelöl, melyben a gyertyán mindaddig tartható, amíg a célállomány növekedését nem veszélyezteti.³⁹ Az erdőben épületfa- és tűzifa-termesztésre rendezkedtek be, a tervezett célállomány jobban megfelelt a tulajdonosok szükségleteinek. A gazdasági cél 80 éves vágásfordulóval kezelt, vágásos erdő kialakítása.

Ugyancsak elérendő gazdasági célként tűzte ki az üzemterv a 6,6 katasztrális hold tisztás erdősítését, tölgy és cser makkvetéssel, a sorközök pótlásával.⁴⁰ Az „első fél fordaszak” (1891–1899), tehát az üzemterv által érintett első évtized üzemátvizsgálási jegyzőkönyve a gazdálkodást rendben találta, az előírt tervek teljesültek és a továbbiakban is az 1891. évi üzemterv alapján folyt a gazdálkodás.⁴¹ A „második fél fordaszak” (1900–1909) üzemátvizsgálási jegyzőkönyve alapján az erdőgazdálkodás az előírásoknak és a terveknek megfelelően zajlott. Természeti csapásként jelentkezett 1904, 1907, 1908, 1909 évek első felében a szárazság, mely az erdősítések sikerét csökkentette, illetve a fatermesztést is befolyásolta. 1906. március 6-án alomtűz pusztított, melynek 6,01 kat. hold erdő faállománya esett áldozatul.⁴²

Az 1909. évi üzemátvizsgálási jegyzőkönyv említi, hogy 2,23 kat. hold erdőt ki kellett termelnie a birtokosoknak, mivel útpáasztát kell létrehozniuk és fenntartaniuk a helyén. A főhasználatok tarvágással, a korábbi két évtizedben bevett módon zajlottak, előhasználatként a nyár és az elszáradt faegyedek kitermelését engedélyezték. A felújításokban és az új erdősítésekben mutatkozó záródási hiányok pótlására több kocsányos tölgy- és kőriscesmetére volt szükség, emiatt az üzemátvizsgálási jegyzőkönyv előírja egy 0,50 kat. hold nagyságú csemeteket létesítését, „a 10. sz. osztagban”.⁴³

Az 1919. évi üzemátvizsgálási jegyzőkönyv alapján elmondható, hogy a főhasználatok az üzemtervvel megegyezően

35 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1891. évi üzemterve.

36 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1930. évi üzemterve.

37 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1891. évi üzemterve.

38 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1891. évi üzemterve.

39 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1891. évi üzemterve.

40 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1891. évi üzemterve.

41 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép üzemátvizsgálási jegyzőkönyv 1899.

42 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép üzemátvizsgálási jegyzőkönyv 1909.

43 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép üzemátvizsgálási jegyzőkönyv 1909.

zajlottak. Előhasználatképpen, a teljesen elszáradt, elnyomott, szél- vagy hótörött faegyedeket termelték ki, az erdőgondnok előzetes kijelölése alapján. A tarvágott erdőrészeket makkvetéssel, „kapa után”⁴⁴ újították fel, majd kocsányos tölgy-, a vizegyősebb területeken kőriscsemetével egészítették ki a záródási hiányoknál. Az erdőszült terület, a korábbiakhoz képest, 3,86 kat. hold területtel gyarapodott a tisztás rovasára ebben az időszakban. Az erdőállomány – ugyan még nem érte el az üzemterv szerint kívánatos koreloszlást – ahhoz már közelít: Csökken a fiatal állományok aránya: 1–20 éves erdő 79,88 kat. holdat foglal el (47,73 kat. hold lenne az elvárt), s az idős, vágásérett vagy ahhoz közelítő állományok (61–80 év) területaránya (41,98 kat. hold) is megközelíti az elvártat (47,73 kat. hold). A legnagyobb területen azonban 21–40 év közötti erdő állt (54,26 kat. hold, 47,73 kat. hold helyett) ebben az időszakban. Az üzemátvizsgálási jegyzőkönyv 1919-ben is előírja a csemetekert létesítését, a felnyílt erdőfelújításokban, a nagy mennyiségben szükséges kocsányos tölgy és kőriscsemetek termesztésére. Az üzemátvizsgálás során megállapítást nyert, hogy – bár a termőhelyi tényezőkben változás nem történt – „némi javulás e téren [természeti viszonyok] mégis érezhető”.

A következő évtizedben, a főhasználatokat tervek szerint végezték el (14,63 kat. hold kitermelése évente), tarvágásos gazdálkodással. Az előhasználatok szintén tervek szerint történtek, két kisebb kivételtől eltekintve, melyek „területben ki nem mutatható” változást jelentettek az üzemtervi előírásokhoz képest: 1922-ben 0,4 m³ kocsányos tölgyet kitermeltek kútágas ké-

44 A vágásterületen tuskózás nélkül, következő év tavaszán kapával készített fészekbe vetették a makkot.

szítése miatt,^{45–46} gazdasági albizottsági engedéllyel. 1925-ben pedig 3,0 m³ kocsányos tölgyet termelték ki, széltörés miatt, szintén külön engedéllyel.⁴⁷

Erdőfelújítást évente 14,63 kat. holdon végeztek, üzemterv szerint, a tarra vágott területeken, makkvetéssel. A tisztás rovasára, 1,91 kat. hold erdőtelepítés is történt. A természeti viszonyok kedveztek a fatermesztésnek,⁴⁸ azonban a szomszédos uradalom túltartott őzállománya szinte ellehetlenítette az erdőfelújítást, emiatt sok pótlásra is szükség volt (átlagosan 28,12 kat. hold évente). Az 1929. évi üzemátvizsgálás jegyzőkönyve megemlíti még az 1920. évi tűzkárt, melynek következtében „31,0 kat. hold területen a már szépen fejlődő fiatalost tőre kellett vágni, s egy részét újra ültetni. Ez a rész ma is csak sínylődik.”⁴⁹

A fahasználat módjáról az erdőbirtokosság 1906-ban elfogadott gazdasági ügyviteli szabályzata rendelkezik (96. paragrafus). Az országban másutt is bevett szokás szerint sorshúzással osztották szét a kitermelt tűzfát. Minden jogosult arányrészének megfelelő mennyiségben részesült a fából, és a számára kisorsolt rakatot helyben, az erdőben vehette át, innen szállíthatta haza. A sorshúzáson részt vett az erdőgazda, a jegyző, az erdőbirtokosság elnöke és választmányának egy-két tagja is.⁵⁰

A jogosultak a tűzfát az erdőgazda által kiállított igazolvány ellenében vehették át,

45 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép. Üzemátvizsgálási jegyzőkönyv 1929.

46 Feltételezhetően a Madarász-kút, A nyolcholdak, a tanító erdeje és a Pap-erdő határán volt.

47 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép. Üzemátvizsgálási jegyzőkönyv 1929.

48 Az üzemátvizsgálás során azonban megemlítették, hogy az 1928. év ez alól kivételt képezett szélsőségesen forró nyarával, majd az azt követő igen hideg (-30°C-os) telével.

49 Üzemátvizsgálás 1929.

50 MNL VaML VvM Erd. Üt. Vép. 1906. gazdasági ügyviteli szabályzat.

és kötelesek voltak március végéig az erdőből elszállítani vagy elszállíttatni az illetményüket.⁵¹

Erdei mellékhaszonvételek 1891–1930 között

Az erdei mellékhasználatok közül szigorú feltételek mellett megengedték az erdei legeltetést (szarvasmarhával és sertéssel), a község nagy legelőigényére hivatkozva, a fiatalosokra és az új erdősítésekre azonban 25 év utókímélet vonatkozott, legeltetés tekintetében is, az erdőfelújítás érdekei miatt. A legeltethető terület nagysága 1890–1899 között 84,2 kh-ról 75,98 kh-ra csökkent, azonban az engedélyezett terület minden évben kihasználták az úrbéresek. Az új erdősítések kapás növényekkel történő mezőgazdasági köztes használata szintén engedélyezett volt. Ennek területe az évek során 4,37 kh-ról 20,62 kh-ra emelkedett, s szintén minden évben kihasználták a tulajdonosok az üzemterv adta lehetőségeket. Alomgyűjtést az első tíz évben egyszer, 1897. 09. 27-én végeztek, földművelésügyi minisztériumi engedéllyel.⁵² Erre a takarmányhiány miatt volt szükség.⁵³ Az erdei legeltetés szabályai szigorodtak: 5 év elő- és 25 év utókímélet vonatkozott a legeltetett erdőterületekre a későbbi években.⁵⁴ 1900–1909 között a legeltetésre előírt terület tovább csökkent (60,2 kh), míg a mezőgazdasági köztes használattal érintett terület nagysága is jelentősen kisebb lett (1,76

kh). Alomszedést ebben az évtizedben nem végeztek.⁵⁵ A nem legeltethető területeket tilalmi jelzésekkel látták el.⁵⁶

A mellékhasználatokkal kapcsolatban a közbirtokosság gazdasági ügyvitelének 1906-ban elfogadott szabályzata is rendelkezik. Ez alapján az esetleg engedélyezett alomhasználatot erdőilletőség arányában felosztották. A vadgyümölcssemeték, róza, cserjék begyűjtésére a közbirtokosság elnöke adhatott engedélyt, a tulajdonosoknak ingyen, másoknak „megfelelő feltételekkel”. A vadgyümölcsök, magvak begyűjtésének jogát rendszeresen évente nyílt árverésen értékesítették, azonban jelentős haszon érdekében, „alkú útján” is áruba bocsáthatták. A vadászati jogot szintén bére adták a községi szántókkal, erdővel együtt, nyilvános árverésen. Az erdei legeltetést, a kijelölt időszakban és helyen, a természetbeni haszonvétel igénybevételére feljogosító igazolvánnyal engedélyezték. 1/8 telkenként határozták meg a legeltethető állatok fajtát és számát.⁵⁷ 1914. november 26-án, a közbirtokosság a sertések erdei legeltetésére vonatkozó szabályok változtatását kérvényezi. Szeretnék, ha több állatot hajthatnának ki. Kérésüket azzal indokolják, hogy a tulajdonosoknak máshol nincs közös legelője, így ha az erdőre nem hajthatják a sertéseket, akkor a jószágállomány csökkenni fog. Tekintettel azonban a közbirtokosság 180 db jószágból álló sertéskondatajára, a feltételek az üzemtervben engedélyezettek maradtak.⁵⁸ Az alispán november 30-án figyelmezteti őket arra, hogy az egyidejűleg kihajtható disznók

51 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép. 1906. évi gazdasági ügyviteli szabályzat.

52 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép. üzemátvizsgálási jegyzőkönyv 1899.

53 Az üzemátvizsgálási jegyzőkönyv (1899) említi, hogy 1890–1899 között egymást követő években súlyos aszály sújtotta a községet. 1898. 06. 26-án pedig óriási károkat okozó jégeső hullott.

54 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép. üzemátvizsgálási jegyzőkönyv 1899.

55 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép. 1891. évi üzemterve.
56 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép. üzemátvizsgálási jegyzőkönyv 1909.

57 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép. 1906. évi gazdasági ügyviteli szabályzat.

58 MNL VaML Vas vármegye Közigazgatási Bizottságának iratai. Általános iratok (továbbiakban KIB Ált. ir.) 530/1915.

száma legfeljebb 200, ha ennél többet legeltetnek az erdőn, szabálysértést követnek el, mely eljárást von maga után. Erre a döntésre szükség volt, hiszen az erdő nagy része fiatalosokból vagy erdőfelújítás előtti vágásterületből állt, melyekben a konda nagy kárt okozott.⁵⁹

Egy 1918. május 29-én kelt határozat alapján erdőrendészeti kihágást követtek el a gazdák, amikor – a bejelentett 149 db helyett – 220 sertést legeltettek egyidejűleg az erdőben. Az almot is összegyűjtötték, s egy részét értékesítették – ezzel szintén szabálysértést elkövetve. Az alom- és takarmányhiányra tekintettel, nem indítottak a volt úrbéresek ellen eljárást. A főszolgabíró azonban figyelmeztette őket, hogy ismétlődő kihágás esetén az 1879. évi erdő-törvény teljes szigorával büntetik meg az erdőbirtokosságot.⁶⁰

A következő évtizedben (1910–1919) az üzemátvizsgálás alapján mezőgazdasági köztes használat az erdőben nem folyt. Legeltetésre, illetve makkoltatásra az előírásoknak megfelelő módon, évi átlag 70,51 kat. hold területet jelöltek ki. Emellett külön engedéllyel egy alkalommal alomhasználat (56,35 kataszteri hold területen) és három alkalommal, szintén külön engedélyek alapján, fűhasználat (alkalmanként 41,12 kat. hold területet érintve) fordult elő, mellékhasználatként. Mezőgazdasági köztes használat az 1929-ig terjedő negyedik fél fordulószakban sem fordult elő. 1920–1929 között a legeltetés és a makkoltatás előírások szerint zajlott, évente átlagosan 67,34 kat. hold területen.⁶¹ Alomszedésre, Földművelésügyi Minisztériumi engedéllyel, két alkalommal, alkalmanként 56,7 kat. hold területen volt szükség (1921, 1928).⁶² Gaz-

dasági albizottsági engedéllyel, szintén két alkalommal (1922, 1923), alkalmanként 47,14 kat. hold területen végeztek fűkaszárlást.⁶³ Ezek okait a későbbiekben ismerteti a tanulmány.

A vadászati jogot, a gazdasági ügyviteli szabályzatra hivatkozva, miniszteri engedéllyel bérbe adták a gazdák Erdődy Sándor grófnak, 1916-tól kezdődően hat és fél évre. A bérleti díj évi 400 korona volt.⁶⁴

Hivatali ügyintézés és pénzügyek

1884–1891-ig a vármegye által kijelölt erdőgondnok látta el a szakmai feladatokat, 1891-ben az erdőgazdasági szakmai feladatok elvégzése a szombathelyi m. kir. erdőgondnokság feladata lett. Az erdő őrzését a volt úrbéresek által felfogadott erdőőr látta el.⁶⁵

A gazdasági ügyviteli szabályairól a fent említett 1898. évi XIX. törvénycikk rendelkezett. A névjegyzék és a könyvben rögzített, részletes ügyviteli szabályzat megalkotása a tulajdonosok közgyűlésének feladata volt. Az alakuló gyűlésre Vépén 1906. március 9-én került sor. A közgyűlés 166 nevet fogadott el a tulajdonsok névjegyzékében. Használati illetőségüket tört számok formájában feltüntették.⁶⁶ A közgyűlés elnököt, jegyzőt és választmányi tagokat is választott, akik azon gazdasági ügyeket intézték, amelyek nem tartoztak a m. kir. erdőhivatal feladatkörébe. A község előljárói végezték az ügyintézési, a szombathelyi m. kir. erdőhivatal szombathelyi m. kir. erdőgondnoksága pedig a szakmai irányítási munkákat.⁶⁷

62 MNL VaML KIB Ált. Ir. 438/1921.

63 MNL VaML KIB Ált. Ir. 36/1922.

64 MNL VaML KIB Ált. Ir.2685/1916.

65 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1891. évi üzemterv.

66 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép, 1906. évi gazdasági ügyviteli szabályzat.

67 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép, 1906. évi gazdasági ügyviteli szabályzat.

59 MNL VaML KIB Ált. Ir. 530/1915.

60 MNL VaML KIB Ált. Ir. 1373/1918.

61 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1929. évi üzemátvizsgálási jegyzőkönyv.

A közbirtokosság ügyeiről a tulajdonosok közgyűlése döntött. 1908-ban a közbirtokosság 89 tagot számlált. A közgyűlésen szavazással döntöttek. 1/8 egész telki illetőségenként járt egy szavazat. A közbirtokosság tagjai maguk közül elnököt, jegyzőt és választmányi tagokat választottak, szavazással. A megbízottak mandátuma három évre szólt.⁶⁸

A gyűléseken részt vett a község jegyzője és a m. kir. erdőgondnokság megbízottja, de ők nem szavaztak. A rendes gyűléseket félévente, márciusban és októberben tartották, ha azonban olyan sürgős ügy merült fel, melyben gyors közös döntésre volt szükség, további gyűlést hívhatott össze az elnök. A közgyűlést általában Vépen, a választott elnök otthonában tartották. Amennyiben ez nem volt megoldható, Vépen kerestek más, a közgyűlés megtartására alkalmas helyet. A gazdasági ügyviteli szabályzat részletesen leírta, hogy mely kérdések tárgyalhatók, s melyek nem tárgyalhatók a közgyűlésen (pl. gazdasági üzemterv megváltoztatása nem tárgyalható, míg a tulajdonosok névjegyzékének módosítása tárgyalható), illetve ismertette a közgyűlések elvárt menetét és a résztvevőktől elvárt viselkedési módot (egyszer szólhatnak, nem térhetnek el a tárgytól és hangoskodással nem zavarhatják a gyűlést). A közbirtokosság gyűlésein tárgyalt ügyek határozatait a vasvármegyei közigazgatási bizottságnak továbbították. Az ügy, innen jutott tovább a döntési helyre, majd innen került vissza a határozat Vépre, a község jegyzőjéhez, aki továbbította a közbirtokosság elnöke felé. Kötelességmulasztás esetén a választmány tagjai tisztségükből felmenthetőek voltak.⁶⁹

68 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1906. évi gazdasági ügyviteli szabályzat.

69 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1906. évi gazdasági ügyviteli szabályzat.

Anyagiak

A közbirtokosságot terhelő kiadásokról, illetve az általuk megszerzett jövedelemről kevés információ áll rendelkezésre.

Új költségként említi az 1899. évi üzemátvizsgálás jegyzőkönyve az erdőőrzés díját, mely évente és hat holdanként 17 kr (azaz a teljes erdőterületre számítva, 567,38 kr.⁷⁰ Ez az összeg 1919-ben már évenként és kataszteri holdanként 1 korona 35 fillér.

1900–1907 között az erdő őrzését a Szombathely városi erdőőr vezetése alatt, a közbirtokosság által választott erdőszolga látta el.⁷¹

1908-ban az erdőbirtokosság új erdőőrt fogadott fel, aki megfelelő szakmai képzettséggel, jelvénnnyel, szolgálati és kihágási naplóval rendelkezett.⁷² Egyúttal további tíz évre (1918-ig) kötelezték magukat az önállóságra.⁷³ Az okok, ami miatt az állami erdőőrt nem fogadták el, a következők voltak. A korábbi erdőőr felmondott, és az erdőfelügyelőség a vépi volt úrbéresek erdejét az acsádi vagy a dozmati erdőkerülethez csatolta volna. A gazdák ezt „*még rosszabb és súlyosabb tehernek*” vélték, másrészt félték, hogy a nagy távolság miatt az erdőőr az ő erdejükkel kapcsolatos munkát nem tudná megfelelően ellátni. Ráadásul Farkas Lajos, az Erdődy-uradalom erdőse „oly előnyös és szerény feltételek mellett vállalkozott eme erdőnk kezelésére, hogy eme önállósítást nemcsak megbírta a mi kis erdőnk, hanem előnyös-és kedvezőnek is tartottuk adminisztratív tekintetben”.⁷⁴

70 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép üzemátvizsgálási jegyzőkönyv 1899.

71 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép üzemátvizsgálási jegyzőkönyv 1919.

72 MNL VaML KIB Ált. ir. 2016/1911. az erdőfelügyelőség elfogadja a volt úrbéresek bejelentését Farkas Lajos alkalmazásáról. MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép 1909. évi üzemátvizsgálási jegyzőkönyv.

73 MNL VaML KIB Ált. ir. 2016/1911.

74 MNL VaML KIB Ált. ir. 2016/1911.

Farkas Lajos 1911-ben felmondott. A volt úrbéreses Gaál Antal uradalmi körvadászt szerették volna felfogadni, évi 80 korona tiszteletdíj fejében. Döntésük célszerűnek tűnt, mivel a szomszédos uradalmi erdőben is dolgozott a vadász, így megfordult a volt úrbéres erdőbirtokosság erdejében is. Erdődy Sándor gróf is engedélyezte a „másodállást”.⁷⁵ Az erdőfelügyelőség azonban, az 1879. évi erdőtörvényben meghatározott szakképzettség hiánya miatt, más erdőőr felfogadására kötelezte a tulajdonosokat. Az erdőfelügyelőség attól is tartott, hogy a körvadász nem tudna egyidejűleg megfelelni uradalmi és állami feladatainak.⁷⁶ A gazdák fellebbezéssel fordultak a Közigazgatási Bizottsághoz, ugyanis helyben megfelelő szakképzettséggel rendelkező erdőőrt nem találtak. Az 1879. évi erdőtörvény szerinti szakmai feltételeknek megfelelő erdőőr bére fellebbezésük szerint évi 800–1000 korona lett volna, s mellette két erdőszolgát is tartottak, évi 40 korona fizetéssel. Mindezzel szemben, az erdő összesen 400 korona hasznat hajtott a gazdáknak.⁷⁷ A fellebbezés kapcsán, az érintett körvadász szakképzettsége megfelelőnek bizonyult, a feladat ellátásával mégsem bízhatták meg, ugyanis a volt úrbéres erdő folyamatosan károsításoknak volt kitéve, és olyan erdőőr alkalmazását javasolta emiatt az erdőfelügyelőség, aki csak a vépi volt úrbéres erdőt ellenőrzi.⁷⁸ Végül a közbirtokosság 1912. januári ülésén úgy határozott, hogy ismét Farkas Lajost fogadja fel, amennyiben kötelezi magát, hogy az 1912–1917 években is helyben marad. Bejelentésüket az erdőhivatal is tudomásul vette.⁷⁹ Az erdőőr új tiszteletdíja 140

korona/év volt.⁸⁰ 1918-ban ismét Farkas Lajost alkalmazták a nevezett tisztségre. A munkabér azonban jóval magasabb lett, évente 400 koronában határozták meg a szerződő felek.⁸¹

Az erdővel összefüggő, egyéb ügyek az időkorszakban

Az erdőbirtokosságot, illetve az erdőbirtokosság erdejét is érintő, ám a rendszeres gazdasági üzemtervben részletesen nem tárgyalt ügyek a Vasvármegyei Közigazgatási Bizottság iratanyagából érhetők el. Az ügyiratok között, főleg a közbirtokosság gazdálkodásának első éveiben, az erdőgazdálkodót elmarasztaló, vagy elmaradt munka elvégzésére kötelező iratokat találunk, míg az 1920-as években már az üzemtervtől eltérő haszonvételek engedélyezése iránti kérelmek kerülnek túlsúlyba. Ezeket a későbbiekben táblázatba foglalva tárgyalja a tanulmány. Az erdőbirtokossági tagok rendkívüli közgyűléseinek jegyzőkönyveiből, illetve kérelmeikből kirajzolódnak a település lakóit érintő problémák, és az, hogy az állattenyésztés, a mezőgazdasági termelés és az erdőgazdálkodás szerves egységet képezett a volt úrbéres gazdák munkájában, életében. A gazdasági ügyek mellett egy erdőfelújítással kapcsolatos elmarasztalás, egy örökösödési vita és egy tüzeset iratanyagát őrizték meg a nevezett bizottság aktái.

Egy 1906 decemberében kelt határozat szerint a vépi volt úrbéreses az erdősítéseket az előírt makk-, illetve csemetemennyiségnél kevesebb szaporítóanyaggal végezték el. Mivel a gazdák megtagadták az együttműködést az erdőgondnoksággal és az erdészeti szakszeméllyel, a határozat kö-

75 MNL VaML KIB Ált. ir. 2016/1911.

76 MNL VaML KIB Ált. ir. 2016/1911.

77 MNL VaML KIB Ált. ir. 2016/1911.

78 MNL VaML KIB Ált. ir. 2016/1911.

79 MNL VaML KIB Ált. ir. 332/1912.

80 MNL VaML KIB Ált. ir. 332/1912.

81 MNL VaML KIB Ált. ir. 394/1918.

telezi a volt úrbéreseket hét erdőrésztben az üzemtervben előírt pótlások elvégzésére.⁸² A pótlást 1907 tavaszán el is végezték.⁸³ 1907 májusában írásban figyelmeztették a volt úrbéreseket. Az erdőben lévő elhanyagolt kutak javítására a gazdák száraz fát kérvényeztek, melyet az erdésznek kellett volna kijelölni. A gazdák ezt nem várták meg, két élő fát kitermeltek. Az 1879. évi erdőtörvény értelmében az erdőgondnokság jelentését erdőrendészeti ügy követte volna. Mivel a faanyagot valóban a kutak felújítására használták fel, a volt úrbéresek csak egy írásbeli figyelmeztetést kaptak.⁸⁴

A korábban említett tűzkár részletei is a Vasvármegyei Közigazgatási Bizottság irataiból bontakoznak ki. 1920. február 24-én egy fiatal Sándorháza majori cselédkanász és a községi kanászbojtár tüzet gyújtott az erdőben, melynek következtében a 31 kat. hold területen a fiatalos leégett.⁸⁵ Az erdőgondnokság hivatalos becslése szerint 9193 korona 29 fillér értékű kár keletkezett a volt úrbéresek erdejében. A további tűzesetek elkerülése érdekében az erdei legeltetést az erdőgondnokság a továbbiakban megtiltotta. A tulajdonosoknak a töre metszett fiatalos ápolásáról és teljes záródásra pótlásáról gondoskodni kellett.⁸⁶

1929-ben a közbirtokosság tulajdoni névjegyzékét érintő ügy pattant ki. Az új üzemterv készítése kapcsán szükségessé vált a szavazati joggal és tulajdoni hányaddal rendelkező közbirtokossági tagok névjegyzékének összeállítása (1928). A névjegyzékre került Tancsics Lajos, Ferenc és Imre is, ami ellen nagybátyjuk, Tancsics József fellebbezett. Lajos, Ferenc és Imre a nagyszülők által közösen készítettet végrende-

letre, míg József az édesapja által készítettet ajándékozási szerződésre hivatkozva védte az igazát. Végül az erdőfelügyelőség tanácsára a Közigazgatási Bizottság Gazdasági Albizottsága Tancsics József tulajdonjogát elismerte, unokaöccseinek nevét pedig töröltette a közbirtokosság névjegyzékéből.⁸⁷

Üzemtervtől eltérő használatok

A Közigazgatási Bizottság iratanyagában fellelhető dokumentumok túlnyomó többsége az üzemtervtől eltérő használatok iránti kérelemről szól. Ily módon kérelmeztek több ízben alomhasználatot, fűhasználatot, és itt foglalkoztak az erdei legeltetés kérdéskörével is. A rendkívüli fahasználatok minden esetben a mezőgazdasági kutak javítását szolgálták. A fű- és alomhasználatok a kieső takarmány és szalma pótlásával mentették meg a volt úrbéresek állatállományát. Alomszedésre minden esetben az erdőgondnokság által előzetesen kijelölt területen, az erdőőr felügyelete alatt, kizárólag fagereblyékkel kerülhetett sor. A fű kisarlózását szintén az erdőgondnokság által kijelölt területen, az erdőőr felügyeletével gyakorolhatták. Több ízben ez egyúttal a fiatalosok ápolási munkáinak is megfelelt.

1907 októberében, a szalmahiány miatt alomszedést kérvényeznek a gazdák, ugyanis az egerek és a tavaszi magas víz-állás elpusztították a rozs- és a búzavetésekét. Az engedély 1907 novemberében meg is érkezett, az erdőgondnok által előzetesen kijelölt területen fagereblyékkel végezheték el a munkát.⁸⁸

1908-ban rendkívüli fakitermelésre volt szükség. A falu határában lévő épített kút, kútgém és itatóvályú javítására kellett két tölgy szálfá. Megkapták az engedélyt.⁸⁹

82 MNL VaML KIB Ált. Ir. 2834/1906.

83 MNL VaML KIB Ált. Ir. 2243/1907.

84 MNL VaML KIB Ált. Ir. 2982/1906.

85 MNL VaML KIB Ált. Ir. 1149/1920.

86 MNL VaML KIB Ált. Ir. 1149/1920.

87 MNL VaML KIB Ált. Ir. 50/1929.

88 MNL VaML KIB Ált. Ir. 137/1908.

89 MNL VaML KIB Ált. Ir. 3626/1908.

A gazdasági albizottság 1909. március 23-án ismét alom- és fűhasználatot engedélyez. A volt úrbéresek kérésének oka, hogy az 1908. évi aszály miatt nincs elég szalma és takarmány. Alomnak 66,12 kat. holdról avart, 41,12 kat. hold területről száraz fűvet gyűjthetnek, minden esetben erdőrésztelkekből. Az alomhasználat az erdőfelügyelő által kijelölt területen, fagereblyével lehetséges. A fűvet az erdőfelügyelő jelenlétében kisarolozhatják, a csemeték épségére vigyázva.⁹⁰

1909. december 10.: A folyó évi aszály miatt kialakult alom- és takarmányhiány miatt az erdőbirtokosság tagjai alom- és fűhasználatra nyújtottak be kérvényt. A december 10-én kelt határozatban engedélyt kaptak a száraz fű kisarolozására, a korábbi feltételek mellett, az alomhasználatot viszont nem engedélyezték. Az év eleji alomszedés után ez már károsította volna az erdő talaját.⁹¹ Fellebbezés után 1910 márciusában a Közigazgatási Bizottság az avar összegyűjtését újfent elutasította.⁹²

1913. november 17-én a gazdák fű- és alomhasználatot kérvényeztek. A kérés indoka: az 1913. év kedvezőtlen időjárása miatt kevés szalma termett.⁹³ Az engedélyt megkapták, a fiatalosokból kisarolozhatták a fűvet, és a kijelölt helyen fagereblyékkel összegyűjthették az almot.⁹⁴

Az 1917. évi alomhasználat összesen 56,35 kat. hold területen, előzetes kijelölés után, fagereblyével zajlott. A gazdák kérvényében felhozott ok a kedvezőtlen időjárás miatti termés kiesés.⁹⁵

1918. februárjában, az 1917. évi aszály okozta takarmányhiány miatt, fűhasználat

iránti kérelmet nyújtottak be a hatóságokhoz. Az engedélyt megkapták.⁹⁶

1919 márciusában ismét alom- és fűhasználatot kérvényezett a közbirtokosság. Alomhiányra, és az alomhiány miatt a földek műveléséhez szükséges trágyahiányra hivatkoztak. Kiemelték, hogy a magas árak miatt ez műtrágyával nem pótolható. Az engedélyt azonban ezúttal nem kapták meg – tekintettel arra, hogy az idős állományokban nagyszámú sertést legeltetnek állandóan, a fiatal állományokban pedig méltányossági alapon több, egymást követő évben is engedélyt kaptak alomszedésre, illetve fűhasználatra. Az erdészeti hatóság szakvéleménye alapján egy ismételt alom- vagy fűhasználat nagy károkat okozna az erdő talajában.⁹⁷

1921-ben alomszedésre kaptak engedélyt 46,7 kat. hold területen, több erdőrésztelkben. A munkát csak faeszközökkel végezheték el, az erdőgondnokság előzetes kijelölése után, és az alomszedést követően öt évig tilos volt a kijelölt területről a lehullott lomb elszállítása. Minderre az 1920. évi kedvezőtlen időjárás miatti gyenge szalma-termés miatt volt szükség, hiszen alom- és takarmányhiány alakult ki. 1921-ben jégkár,⁹⁸ 1928-ban fagykár, aszálykár és a túlszorodott egérállomány kártétele is sújtotta a gazdákat. A megtermelt takarmány kevésnek bizonyult, alomszedés vált szükségessé. Az alomszedést a nyiladékokon, fagereblyével végezheték el, az erdőhivatal által kijelölt területen.⁹⁹

Az 1921. évi aszálykár a szarvasmarhaállomány csökkentését tette volna szükségessé,¹⁰⁰ így a nyiladékokon összesen 45,24 kat. hold területen a közbirtokosság

90 MNL VaML KIB Ált. Ir. 1323/1909.

91 MNL VaML KIB Ált. Ir. 250/1910.

92 MNL VaML KIB Ált. Ir. 250/1910.

93 MNL VaML KIB Ált. Ir. 4471/1913; MNL VaML KIB Ált. Ir. 5086/1913.

94 MNL VaML KIB Ált. Ir. 5086/1913.

95 MNL VaML KIB Ált. Ir. 255/1917.

96 MNL VaML KIB Ált. Ir. 905/1918.

97 MNL VaML KIB Ált. Ir. 1702/1919.

98 MNL VaML KIB Ált. Ir. 438/1921.

99 MNL VaML KIB Ált. Ir. 438/1921.

100 MNL VaML KIB Ált. Ir. 36/1922.

sarlók, fagereblyék használatával levághatta a fűvet 1922 tavaszán.¹⁰¹ Feltételezhetően 1922-ben is aszálykár nehezítette a gabonatermesztést a község határában. 1923 májusában a gazdák az „általános takarmányhiány” miatt úgy döntenek, ismét a fű kisarlózását kérvényezik,¹⁰² melyre az engedélyt¹⁰³ meg is kapták. Ezúttal egy felnyíló kőrissállomány alatt jelölte ki az erdőgondnokság a lekasználható területet.

1922-ben fűhasználatot engedélyezett a Gazdasági Albizottság. Ennek oka az 1921. évi szárazság miatt kialakult¹⁰⁴ általános takarmányhiány, melynek megoldása közérdek. A volt úrbéresek a felnyíló kőrissállomány alatt kérvényezték a fű lekaszálását.¹⁰⁵ Ez azonban a fiatalos csemeteinek felszabadítása miatt erdőgazdasági szempontból is kívánatosnak bizonyult, így az erdőgondnokság által kijelölt területen az erdőőr felügyeletével sarlózhattak fűvet.

1922-ben két rendkívüli mellékhasználatot is engedélyezett a Közigazgatási Bizottság Gazdasági Albizottsága. Mindkét kérelmet a vépi volt úrbéres közbirtokosság nevében az elnökük, Tancsics Lajos nyújtotta be. 1922. január 3-án, az erdőgondnokság által kijelölt összesen 45,24 kat. hold területen a száraz fű tavaszi kisarlózását engedélyezték. Erre a gazdák kérelme, és az erdőgondnokság szakvéleménye alapján is, az 1921. év nagy aszálya miatt kialakult általános szalma- és takarmányhiány miatt volt szükség. Mivel a gazdák takarmányt vásárolni sem tudtak a környéken, állatállományuk csökkentésére kényszerültek. Hogy az állatállományt kisebb mértékben kelljen csökkenteni, szükségessé vált a fia-

talosokból a fű kitermelése. A munkához sarlót, fagereblyét használhattak csak, s kézi erővel rögtön ki kellett a nyiladékokra közelíteni a kihasznált fűvet.¹⁰⁶

Az 1922. május 14-én Vépen felvett rendkívüli közgyűlési jegyzőkönyv alapján egy tavaszi szélvihar kitörte a hatfai dűlőben található mezei kút kútágását. Emiatt a kút használhatatlanná vált, pótlására a legelőre járó szarvasmarhák itatása, illetve a mezőn dolgozó lakosság vízigénye miatt is haladéktalanul szükség volt. Tancsics Lajos elnök beszámolója alapján, fakereskedésben megfelelő faanyagot beszerezni nem tudtak, így az úrbéres közbirtokosság erdejéből kellett egy szál tölgyfát kivágniuk. A közigazgatási bizottság az ügyet gyorsan elbírált, az engedélyt főispáni aláírással 1922. június 14-én adták meg, egy darab, az erdőgondnokság által előzetesen kijelölt tölgyszálfa kitermelésére. Az egy szál tölgy faanyagát a mezei kút kútágásának építésére használták. Kivágását engedélyezték mezei kútágás készítésére, a közbirtokosság tagjainak kérelme alapján.¹⁰⁷

Mindkét üzemtervtől eltérő használatot az üzemtervben is feljegyezték.¹⁰⁸

1928-ban „fagy és féreg okozta kár” miatt az erdőbirtokossági tagok újfent takarmányhiányban szenvednek.¹⁰⁹ Kivételesen engedélyt kapnak az utakon, nyiladékokon, árkokban faeszközökkel végzendő erdei avar összegyűjtésére.

101 MNL VaML KIB Ált. Ir. 36/1922.

102 MNL VaML KIB Ált. Ir. 1578/1923.

103 MNL VaML KIB Ált. Ir. 1578/1923.

104 MNL VaML KIB Ált. Ir. 36/1922.

105 MNL VaML KIB Ált. Ir. 1578/1923.

106 MNL VaML KIB Ált. Ir. 36/1922.

107 MNL VaML KIB Ált. Ir. 1419/1922.

108 MNL VaML KIB Ált. Ir. 1419/1922.

109 MNL VaML KIB Ált. Ir. 3067/1928.

A vépi volt úrbéres közbirtokosság története 1930 után

*Az új gazdasági üzemterv rendelkezései*¹¹⁰

Az új gazdasági üzemtervet 1930. december 20-án kapták kézhez az erdőbirtokosság tagjai. ¹¹¹Az 1928–1930-as évek adatai alapján megállapítják, hogy a Skerleczi dűlőben, sík fekvésben elhelyezkedő erdő 198,2 kat. hold területű, melyből erdőterület 139,0 kh, nyiladék 4,9 kh, legelő 2,8 kh és út 1,5 kh.

A közbirtokosság új névjegyzékét az 1928. március 14-én megtartott közgyűlés fogadta el, a korábbi 89 egész telek járandósággal, 213 taggal és 628 szavazattal.

Az erdő termőhelyi feltételei jók, a talaj mezőgazdasági használatra is alkalmas lenne, a klíma mérsékelt. Az évi csapadékmennyiséget 700 mm-ben határozták meg. Bár említik, hogy a táj szeles, döntően északnyugati szél fúj, megállapítják, hogy ez károkat nem okoz. A kései és korai fagyok ritkák. Az átlagosnak számító termőhelyeket mag eredetű tölgy (Tölgyszál) és gyertyán sarj esetében a II., míg csernél a III. termőhelyi osztályba sorolták.

Az erdőállományok 18%-a 1–20 éves fiatalos, 41%-a 21–40 év közötti, 22%-a 41–60 éves volt, míg mindössze 19% volt a vágásérettségi korhoz közelítő, 61–80 éves állomány. A fiatalosok 39%-át tette ki a tölgy. A további korosztályokban 81, 69, illetve 44% volt a részesedése. Csert az idős állományok között nem találtak. Az 1. és 2. korosztályban 19-19%, míg a 41–60 éves erdők között 25% volt a térfoglalása. Az 1–20 éves fiatalosok elgyertyánosodtak (42%). Ennek oka – az üzemterv egy későbbi megállapí-

tása alapján – a nagy mértékű vadkár. A 21–40 éves 2. korosztályban nem volt gyertyán, a 3. korosztályban 16%-ot foglalt el, míg az idős, 60 év feletti állományokban térfoglalása 56%-ra rúgott.

A három fő fafaj mellett csoportos vagy szórt eleyben magas kőris, szil, erdeifenyő és helyenként, kis mennyiségben vadkörte és juhar is előfordult.

Az erdőállomány fejlődésével kapcsolatban az erdészeti üzemterv megállapítja, hogy: „igen változatos. Silány fejlődést mutat a jelenleg vágás alá kerülő állomány, valamint az első korosztály nagy része, viszont a II. és III. korosztály középkorú állományai egy-két folttól eltekintve szép fejlődést mutatnak.”¹¹²

Bár összességében az erdő állapotát a tervek készítői jónak látják, megjegyzik, hogy a háború miatt elmaradt ápolásokat, tisztításokat, pótlásokat mielőbb el kell végezni.

Végül az üzemterv a tulajdonosok által befizetendő költségeket is részletezi. Ezek a következőképpen alakultak (P = pengő):

Földadó	77,10 P
Pótadó	45,48 P
Útadó	7,71 P
Rokkantadó	8 P
Betegápolási adó	12,34 P
Jövedelemadó	82 p
Vagyonadó	28 P
Erdőkezelési járulék	107,03 P

A befizetett közterhek mellett évi 1200 P fizetést adtak a felfogadott erdőőrnek. Ez összesen 1567,66 P kiadást jelentett a közbirtokosságnak, a közmunkások díja nélkül. Az erdőgazdasági munkák végzéséhez 2–2,5 P napszámdíjazással fogadtak fel köz-

110 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép. 1930. évi erdészeti üzemterv.

111 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép. 1930. évi erdészeti üzemterv.

112 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép. 1930. évi erdészeti üzemterv.

munkásokat. Mivel a közbirtokosság tagjai a faanyagot saját célra használták fel és nem értékesítették, a rendszeres bevételük a vadászati jog bérleti díja volt.

A terv meghatározta az elkövetkező tíz évre vonatkozó célokat és kezelési módokat is. Fafajok tekintetében a kocsányos tölgy, silányabb termőhelyeken foltokban a cser, vízállásos helyeken a magas kőris volt a célfafaj. Elegyként a szelídgesztenye betelepítését írták elő.

Az erdő használatának célja a közbirtokosság tagjainak tűzifa- és kis mennyiségű tölgyszerfa-szükségletének fedezése. Ennek érdekében a tíz év alatt kitermelhető mindösszesen 283 m³ vastagfát, tulajdonosi kérsre, egyenlő területeken tervezték levágni. Az erdőket a gazdasági céloknak megfelelően továbbra is tarvágással kezelték, 80 éves vágásforduló mellett. A fahasználatokat csak november 15. után lehetett elkezdeni, s a kitermelt faanyag kiszállítását is március 15-ig el kellett végezni. Az előhasználatok során előírják, hogy a „gyomfák”, gyertyánsarjak szél-és hótörések áldozatait termelték ki. Ezek 33,7 kh területen tisztítást, míg 131,7 kh területen mintegy 700 m³ faanyaggal járó gyérítést irányoznak elő.

Öt évvel a tervezett véghasználat előtt az erdőket alátelepítették tölgygel, illetve cserrel. Ehhez makkot használtak, a tíz év során mintegy 150 mázsa tölgymakkot vettek. Később a hiányokat csemetékkel pótolták, amíg a 100%-os záródást nem sikerült elérni. A hatalmas mennyiségű csemetét – bővebben lejjebb – a gazdák az 1930. évi vágásterületen létrehozott csemetekertben termelték meg. Elő kellett állítaniuk a tervek alapján 80 ezer db cser-, 50 ezer db erdefenyő-, 40 ezer db kocsányos tölgy-, 30 ezer db szelídgesztenye- és 20 ezer db magas kőris csemetét.

Mivel az erdő felújítását veszélyeztette a hatalmas vadállomány, a vadászbérlő Er-

dődy gróft kötelezte volna az erdészeti üzemterv a fiatalosok körüli drótkerítések építtetésére.¹¹³ Ehhez az alapot az 1928. január 29-én megkötött bérleti szerződés szolgáltatta, amelynek egyik pontja kimondta, hogy a vad okozta károkat a bérlőnek kell megtérítenie.¹¹⁴

Rendkívüli események, üzemtervtől eltérő használatok, 1930–1943

1931-ben a nagy szárazság miatt rossz takarmány- és szalmatermés nehezítette a gazdálkodók életét. A volt úrbéresek közgyűlésükön számba vették, hogy a „megvásárolhatatlanul drága” szalma pótlására az erdőből kihozott avar, vagy az erdőtalaj gazdagítására bent hagyott avar lenne-e nekik hasznosabb. Kérvényezték tehát a rendkívüli alomhasználatot. Ezt a kérvényt elutasította a hatóság. Méltányosságból a szél által összehordott avart az árokpartokról, utakról, nyiladékokról fagereblyékkel összegyűjthették.¹¹⁵

Az 1932–1933. gazdasági évben ismét szükségessé vált az erdei alomszedés. Ezúttal a közbirtokosság kérelmét pozitívan bírálták el. 1934–1935-ben, az 1934. évi aszály miatt, takarmányhiány alakult ki. Ennek ellensúlyozására a volt úrbéresek engedélyt kaptak a Vasvármegyei Közigazgatási Bizottságtól, hogy szakmai felügyelet mellett az utakon, nyiladékokon, árokpartokon, száraz időben fagereblye használatával az avart összegyűjthetik.¹¹⁶

113 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép, 1930. évi erdészeti üzemterv.

114 MNL VaML Vép nagyközség jegyzőségi iratok. Közigazgatási iratok 1920–1939. Erdődy Sándor és Vép nagyközség vadászterület bérleti szerződése. 1928. január 29.

115 MNL VaML Vvm Erd. Üt. Vép; az 1930. évi erdészeti üzemterv csatolmánya.

116 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép; az 1930. évi erdészeti üzemterv csatolmánya.

1936-ban az erdőbirtokosság új tisztviselőket választott. Egy elnököt, egy pénztárost, egy jegyzőt, egy ellenőrt és 8 bizottsági tagot.¹¹⁷

Az 1937–1938. gazdasági évben újfent alomszedésre volt szükség a kialakult takarmányhiány kezelésére. Ismét szakmai felügyelet mellett fagereblyékkal, az utakon, árkokban, nyiladékokon gyűjthették össze a gazdákat a „csalítót”.¹¹⁸

Az erdőbirtokosság életében az 1938. esztendő mozgalmas volt. Ebben az évben az erdőt állami kezelésbe vették, és II. jövedelmezőségi osztályba sorolták. Emiatt az erdőkezelési járulékot évi 52 fillérre emelték.¹¹⁹ A vadászberleti szerződést is újítani kellett. A vadászati jogot 1938. január 16-án a községházán megtartott nyilvános árverésen értékesítették. A vadászati jogot tíz évre adták bérbe, évente 400 pengő volt a kikiáltási ár.¹²⁰ Az ehhez kiírt árverésen Gróf Erdődy Sándor ajánlotta a legmagasabb bérleti díjat, így a közbirtokosság vele kötött szerződést. A szerződés elleni fellebbezést a Közigazgatási Bizottság Gazdasági Albizottsága megvizsgálta, s a szerződést helyénvalónak találta.¹²¹

1938. március 22-én erdei futótűz pusztította el vagy károsította 1,5 kat. hold területen a 12–16 éves cser-gyertyán újulatot, melyet emiatt tőre kellett vágni, illetve teljes záródásra pótolni. Sajnos a tűz oka ismeretlen maradt.¹²²

117 MNL VaML KIB Ált. ir.1319/1922.

118 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép, Az 1930. évi üzemterv mellé csatolt irat.

119 MNL VaML Vvm Erd. Üt. Vép; Az 1930. évi üzemterv mellé csatolt irat.

120 A vépi volt úrbéres erdőtársulat hirdetése. Nimród vadászújság, 1938. január 1. p. 14. https://adt.arcanum.com/hu/view/Nimrod_1938/?query=nimr%C3%B3d%201938&pg=17&layout=s. Utolsó letöltés: 2022. 08. 16.

121 MNL VaML KIB Ált. Ir. 1288/1938.

122 MNL VaML KIB Ált. Ir. 1288/1938.

A második világháború idejéből 1943-ból maradt fenn egy határozat, miszerint a közbirtokosság évi rendes használatként és 228 m³ tűzifa kitermelésére jogosult, kényszertermelésként pedig 56 m³ lombosfa és 228 m³ tűzifa kitermelésére kötelezett. A kényszertermelésként kivágott faanyagot a tulajdonosok nem oszthatták el maguk között. Ezt a „közellátás céljaira tartalékolniuk kellett”.¹²³

Az 1940-es évekből más fennmaradt dokumentummal nem rendelkezünk. Az 1945. évi földreformtörvényt követő tagosítás a településen 1953-ban zajlott.¹²⁴ A következő írott anyag az erdőbirtokosság történetében az 1957-ben elfogadott új működési szabályzat. Időközben a társulat – a törvényi elvárásoknak megfelelően – névváltozáson is átesett: Erdőbirtokosság Vép vagy Vépi Erdőbirtokosság néven találjuk. Az Erdőbirtokosság tulajdonát ekkor 189 kat. hold erdő, 7,7 kat. hold egyéb termékeny terület és 1,5 kat. hold terméketlen terület képezi. Az erdő, az 1935. évi erdőtörvény értelmében, állami kezelésre kötelezett. A munkát – az 1957-ben aláírt szerződés alapján – a Sárvári Állami Erdőgazdaság látja el. A működési szabályzat kiköti, hogy a társaság névjegyzékének megalkotásakor az 1945. évi földreformot figyelembe kell venni, és az esetleges elkobzott, másnak adott vagy állami tulajdonba kerülő földeket az új tulajdonos nevére repeltetni. A gazdálkodást vagy a választmányt érintő kérdésekben a tagok továbbra is közgyűlésen kell hogy döntsének, melyről jegyzőkönyvet is kell vezetniük. Változás azonban a korábbi szabállyal szemben, hogy a közgyűléseket a tanácsházán kötelesek megtartani. Évente két közgyűlés kö-

123 MNL VaML Vvm. Erd. Üt. Vép, Az 1930. évi üzemterv mellé csatolt irat.

124 Horváth Antal: Tagosítások Vas megyében 1949–1956. 2. rész = Vasi Szemle. 2021. 4. szám. 474–487.

telező (márciusban és októberben). Rendkívüli közgyűlést elrendelhet az erdészeti hatóság, vagy kezdeményezhetik a tagok: ehhez a teljes létszám 1/10-ének, azaz 35 gazdának az egyidejű szándékára van szükség. A határozatképesség feltétele a tulajdonosok 1/4-nek, azaz 87 főnek a jelenléte. A meghirdetett témában mindenki egyszer felszólalhatott, majd amikor már nem jelentkezett senki, az elnöknek eldöntendő kérdés formájában kellett megfogalmaznia a szavazás tárgyát.

A társulat működésébe az állam a korábbinál nagyobb mértékben szól bele. Számos kérdésben első vagy másodfokú erdészeti hatósági jóváhagyás kellett. Az ügyintézésért az illetékes hatóság díjat számolhatott fel.

Az új működési szabályzat értelmében elsőfokú erdőrendészeti hatósági jóváhagyással indíthatott a társulat pert vagy köthetett perbeli egyezséget, mondhatott le bármilyen, 5000 Ft feletti értékű jogról, és így állapíthatta meg az éves költségvetését is. A hatóság beleegyezése kellett továbbá a számadások megvizsgálásához, a tiszta jövedelem megállapításához, az 5000 forintot meghaladó értékű beruházások elrendeléséhez, vagy az 5000 forintnál nagyobb értékű termékek, használatok értékesítéséhez.

Másodfokú erdőrendészeti hatósági jóváhagyás kellett az alapszabály módosításához, ingatlanok értékesítéséhez és az így kapott vételár felhasználásához, a kisajátítás során kapott vételár felhasználásához, kölcsön felvételéhez, az ingó tőkevagyon felosztásához, valamint a vadászati és/vagy bányászati jog bérbeadásához.

A társulat tisztviselői továbbra is az elnök, az őt segítő választmány, az erdőgazda, a jegyző és a pénztáros voltak. A tisztviselők feladatai nagy vonalakban a korábbiakhoz hasonlóak maradtak.

Az elnök tartotta a kapcsolatot a hatóságokkal és a kezelést végző állami erdőgazdasággal. Feladatai közé tartozott a közgyűlés kihirdetése, levezetése, a jegyzőkönyvek hitelesítése, a határozatok kihirdetése és végrehajtatása. Ő biztosította az állami kezelésekre idejére a szükséges szállást, anyagokat, szerszámokat, fuvart és munkacélt. A vállalt közös munka teljesítését is ellenőrizte. Költségvetést és év végén számadást készített. A közgyűlés felé kellett jelentenie.

A nyolctagú választmány a következők szerint jött létre: 4 választott tag, 1 hivatalból kiküldött tag az erdészet képviselőjeként, az erdőgazda, a jegyző és a pénztáros. A választmány hirdette és tartotta meg az árveréseket. Kijelölte az elnök helyettesét. Feladata volt a tisztséget nem viselő erdőbirtokossági tagok elleni panaszok kivizsgálása. Javaslatot tehetett az alábbi ügyekben: a legeltethető területre kihajtható állatok számának és nemének megállapítása, a használati díjak és tagsági járulékok, valamint a közös munka meghatározása. A közös munkákat a választmány szervezte. Az elnököt segítették a költségvetési tervezet előkészítésében, emellett a névjegyzék esetleges változásait is nekik kellett vezetni.

Az erdőgazda az erdészeti szakmai feladatokat látta el: ellenőrizte a határjeleket, a befogadott erdőkerülő munkáját, kísérte a hatóság és az állami erdészet embereit. A munkák elvégzéséhez a napszamosok felvétele, a munka megszervezése és ellenőrzése, az anyagszámadás elkészítése és a természetben elrendelt használatok ellenőrzése tartoztak feladatai közé. Ő őrizte a társulat üzemtervét, és a gazdálkodáshoz szükséges anyagokat és eszközöket.

A jegyző a névjegyzék, a jegyzőkönyvek és az irattár rendben tartásáért felelt, míg a pénztáros a társulat vagyonát kezelte.

A fahasználat területén is történtek a korábbiakhoz képest változások: 1957

után, a vágásérett fák kijelölését a sárvári erdészeti végezte. Míg korábban a társulat értékesítésre nem termelt, az új működési szabályzat értelmében kötelesek voltak az erdőgazdaság által megjelölt részből az általuk megadott iparifa-választékot biztosítani. Ezt szabott áron az erdőgazdaság átvette. A kitermelt fát előbb az erdőgazdaság számba vette, majd szállítási utalványokat adott a gazdáknak.

A közgyűlés határozhatott arról, hogy az erdőgazdaság által át nem vett faanyag, valamint az erdei melléktermékek és mellékhaszonvételek mely részét értékesítik, illetve mely részét vehetik igénybe – arányrészeknek megfelelően – a társulat tagjai. Korábban a mellékhaszonvételek értékesítése kizárólag árverés útján történhetett. Az új szabályzat a helyi értékesítést árjegyzék alapján és nyilvános árverés útján is lehetővé teszi.

A mellékhaszonvételek közül az erdei legeltetés szabályaival foglalkozik részletesen a működési szabályzat. A legeltethető állatokról listát vezettek, mely tartalmazta, hogy melyik gazda, hány és milyen nemű állatot hajt ki. A csorda együtt maradt és kizárólag nappal lehetett az erdőn. Kecskét nem vihettek a legelőre.

A társulati tagok számára kötelező díjak – az alacsony jövedelműek számára – a szakértelmet nem igénylő munkák során ledolgozhatóak is voltak.¹²⁵

Az utolsó évek anyagaiból több, a gazdálkodást bemutató anyag is napvilágot látott.

A társulat 1959–1965 közötti időszakra tűzbiztosítást kötött. Az Állami Biztosítónál évi 5653 Ft értékben vezetett biztosítás fia-

125 MNL VaML, Vas megyei erdőbirtokossági társulatok (továbbiakban: Vm. erd. társ.) Vépi (volt úrbéres) Erdőbirtokossági Társulat 1957–1963. (továbbiakban: Vépi Erd. Társ. 1957–1963). Működési szabályzat.

talosok esetében fedezte az újraerdősítés és az ápolások díját, húsz évnél idősebb állományok esetében pedig a faállomány értékét, robbanás, villámcsapás, tűz vagy vihar esetén.¹²⁶

A megőrzött iratanyagból a csemeteültetés¹²⁷ és az ápolási munkák¹²⁸ kiadásairól is található feljegyzés. Csemeteültetést („csemetézés”) 1959-ben 16 asszony, illetve lány végezte. Közülük 9 vépi, 6 kenézi és 1 bozzai lakos volt. A napszámosok 4,50 forintos órabérért dolgoztak, 2 napig. Fejenként 90 forintot kerestek.

Az ápolási munkákra férfiakat is alkalmaztak. Az összesen felvett 25 napszámosból 20 asszony és 5 férfi volt. A 18 vépi mellett 6 kenézi és egy bozzai lakos is dolgozott az erdőben. A kapálásért és sarlózásért óránként 5 forintot fizetett az erdőbirtokosság, így az ápolási munka elvégzése 6530 forintba került.

Az 1959–1963 közötti időszakból fennmaradt pénztári napló átnézése után megállapíthatjuk, hogy a gazdasági év lombhulláshoz igazodva, októberrel zárult.¹²⁹ Az erdőbirtokosság bevételeit az összegyűjtött alom, a kitermelt fa, a kitermelt fa hulladékának értékesítése, az ághordás, a befektetett tőke kamata, az értékesített iparifa, esetlegesen egyéb eladások jelentették. Ezek mértéke évente változó volt. Rendszeres kiadást jelentettek a fent említett tűzbiztosítás, az erdőkezelési járulék, a különböző adók, a fakijelölés és fakitermelés díja, a felújításhoz felhasznált cse-

126 Vépi Erd. Társ. 1957–1963. Tűzbiztosítási kötvény.

127 Vépi Erd. Társ. 1957–1963. Kimutatás a vépi Erdőbirtokosság 1963. gazdasági évre előírt csemetézési terv teljesítéséről, valamint a ledolgozott munkaórákról, illetve a kifizetett munkabérről.

128 Vépi Erd. Társ. 1957–1963. Kimutatás a vépi Erdőbirtokosság 1963. évre előírt kapálási, sarlózási terv teljesítéséről, valamint a ledolgozott munkaórákról.

129 Vépi Erd. Társ. 1957–1963. A vépi erdőbirtokosság pénztári naplója.

mete ára, a napidíjak, tiszteletdíjak, a nap-szám, a fuvardíjak, a hirdetések ára, a „parancsolás”. Ezek mellett egyéb kiadások (postaköltség, papír-írószer beszerzés, telefonhívások vagy útiköltség) is felmerültek. Az erdőbirtokosság mérlege minden évben pozitív volt. A tiszta jövedelem az egyes gazdasági években így alakult: 1959–1960: 416,2 Ft, 1960–1961: 11703,49 Ft, 1961–1962: 10986,89 Ft, 1962–1963: 635,29 Ft.

A vépi volt úrbéres erdőbirtokosság az 1962–1963. gazdasági év végén, 1963. november 5-én szűnt meg végérvényesen.¹³⁰ Az osztatlan közös erdőterület termelőszövetkezeti tulajdonba került. Területéből 141 kh 978 négyszögöl a vépi Rákóczi Mezőgazdasági Termelőszövetkezet (továbbiakban: Mtsz.), 500 négyszögöl a salköveskúti Béke Mtsz., 1 kh 650 négyszögöl a zanati Új Tavasz Mtsz., 954 négyszögöl a vasszécsényi Győzelem Mtsz., 900 négyszögöl a vassurányi Magyar–Szovjet Barátság Mtsz., 1580 négyszögöl a szombathely-szőlősi Rákóczi Mtsz. tulajdonába került, míg 54 kat. hold és 1062 négyszögöl egyéni gazdálkodók kezében maradt.¹³¹

130 MNL VaML Vm. erd. társ. Vépi Erd. Társ. 1957–1963. Hatósági bizonyítvány/Az erdőbirtokosság felszámolásához.

131 MNL VaML Vm. erd. társ. Vépi Erd. Társ. 1957–1963. Hatósági bizonyítvány/Az erdőbirtokosság felszámolásához.

Összefoglalás

Az erdőbirtokossági társulatok vagy közbirtokosságok, fennállásuk évtizedei alatt, jelentős szerepet tölthettek a falusi társasági élet alakulásában.¹³² A volt úrbéres gazdák az erdőbirtokosságok működésén keresztül megismerkedtek a korszerű erdészeti szakmai ismeretekkel, az erdőgazdasági munkák elvégzésének szakszerű módjával és a hivatali kommunikáció szabályaival.¹³³ A gazdálkodás során értéket, egyes esetekben anyagi hasznot is teremtettek, miközben a gazdák érzelmileg is közelebb kerültek az erdőhöz.

A rendszerváltás utáni kárpótlások nyomán kialakult osztatlan, közös tulajdonú erdőterületeken – a korábbi jól bevált gyakorlat után – az erdész szakma az erdőbirtokosságok kialakulásának lehetőségét szorgalmazta.¹³⁴ Bár az elmúlt fél évszázad társadalmi átalakulása ezt valószínűleg már nem teszi lehetővé,¹³⁵ az erdőbirtokossági társulatok működése jó példaként állhat előttünk minden olyan területen, ahol nagy felelősséggel járó munkát, a közös célért folyamatosan együttműködve kell elvégeznünk.

132 Kollwentz (1986)

133 Uo.

134 Schiberna Endre: A magán erdőgazdálkodás működőképességének értékelése. Doktori értekezés. Nyugat-magyarországi Egyetem, Sopron, 2007.

135 Mertl Tamás és Schiberna Endre: A magyarországi magántulajdonú erdők tulajdonszerkezete = Erdészettudományi Közlemények, 7(1), pp:7– 23. 2017. DOI:10.17164/EK.2017.001.